

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО**

УДК 343.22:122
DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.5.1.15>

БЕНЬКІВСЬКИЙ В.О.

**ДО ПИТАННЯ ПРИЧИННОГО ЗВ'ЯЗКУ
У СУЧАСНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ**

ON THE ISSUE OF CAUSATION IN MODERN CRIMINAL LAW OF UKRAINE

У статті розглянуто різні підходи до розуміння причинного зв'язку у кримінальному праві України.

Автор дійшов висновку, що існує різне уявлення про причинний зв'язок у кримінальному праві України залежно від того, на якому рівні досліджується цей зв'язок; аналіз причинного зв'язку в кримінальному праві залежить від співвідносного його аналізу із суспільно небезпечним наслідком в аспекті їх самостійного значення для кримінальної відповідальності особи, яка вчинює кримінальне правопорушення.

У статті зазначено, що оскільки для достатньо великих груп злочинів, передбачених статтями Особливої частини Кримінального кодексу України, однакове юридичне значення мають причинний зв'язок та суспільно небезпечний наслідок, зокрема для кримінальної відповідальності особи, то підхід до розуміння причинного зв'язку в кримінальному праві повинен бути відмінним від традиційного.

Автор дійшов висновку, що для великої кількості кримінальних правопорушень, передбачених Кримінальним кодексом України, немає необхідності розглядати причинний зв'язок за його традиційного розуміння як зв'язок діяння та суспільно небезпечних наслідків, але достатньо акцентувати правову оцінку на суспільно небезпечних наслідках.

Отже, для окремого і особливого значення причинного зв'язку у межах кримінального права його необхідно розглядати як зв'язок, у якому поєднуються діяння (дія або злочинна бездіяльність) та негативна зміна в об'єкті посягання.

У такому разі причинний зв'язок набуває окремого й особливого значення як у межах характеристики діянь, передбачених Особливою частиною Кримінального кодексу України, так і загалом для вирішення питання кримінальної відповідальності особи за вчинення кримінального правопорушення.

Також у статті розглянуто причинний зв'язок на рівні злочину (кримінальне правопорушення). У цьому разі йдеться про значення причинного зв'язку як структурної складової частини злочину, де сам злочин породжує, зокрема, нормативно підтвержені (п. 5 ст. 67 Кримінального кодексу України) наслідки, які мають вигляд тяжких наслідків.

Тяжкі наслідки є очевидним результатом вчинення кримінального правопорушення, юридично закріпленим у відповідній статті, що підтверджує спричинювальну властивість злочину (кримінального правопорушення).

Ключові слова: *причинний зв'язок, кримінальна відповідальність, суспільно небезпечний наслідок, об'єкт посягання, юридичне значення зв'язку, кримінальне правопорушення.*

The article considers different approaches to understanding the causal link in the criminal law of Ukraine.

The author concludes that there are different ideas about the causal link in the criminal law of Ukraine depending on the level at which this connection is investigated; also, the analysis of the causal link in criminal law depends on its relative analysis with the socially dangerous consequence in terms of their independent significance for the criminal liability of the person committing the criminal offense.

The article notes that since for sufficiently large groups of crimes under Articles of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine, causal links and socially dangerous consequences have the same legal significance, in particular for criminal liability, the approach to understanding causation in criminal law should be different from the traditional.

The author concludes that for a large number of criminal offenses under the Criminal Code of Ukraine there is no need to consider causation in its traditional sense as a link between action and socially dangerous consequences, but it is enough to emphasize the legal assessment of socially dangerous consequences.

The article concludes that for a separate and special significance of a causal link within the framework of criminal law, it must be considered as a link that combines an act (action or criminal inaction) and a negative change in the object of encroachment.

In this case, the causal link acquires a special and special significance both within the characteristics of the actions provided by the Special Part of the Criminal Code of Ukraine and in general to address the issue of criminal liability of a person for a criminal offense.

The article also examines the causal link at the level of crime (criminal offense). In this case, we are talking about the importance of causation as a structural component of the crime, where the crime itself generates, in particular, normatively confirmed (paragraph 5 of Article 67 of the Criminal Code of Ukraine) consequences that have the form of “serious consequences”.

Serious consequences are the obvious result of the commission of a criminal offense legally enshrined in the relevant article, which confirms the causative nature of the crime (criminal offense).

Key words: *causation, criminal liability, socially dangerous consequence, object of encroachment, legal significance of connection, criminal offense.*

Вступ. Актуальність проблеми причинного зв'язку у кримінальному праві як одного з елементів аналізу скоєного правопорушником діяння залишається нагальною і необхідною.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення аналізу причинного зв'язку в кримінальному праві за визначеними критеріями, а саме за рівнем розгляду причинного зв'язку на основі уявлень про об'єкт посягання.

Результати дослідження. Незважаючи на достатню кількість наукових публікацій щодо проблематики причинного зв'язку в кримінальному праві (зокрема, необхідно звернути увагу на розроблення таких учених України, як А.А. Музика, С.Р. Багіров, Н.М. Ярмиш, С.О. Єфремов), необхідно зазначити, що залишається проблема характеристики зв'язку на різних рівнях його дослідження, а також з'ясування його значення з огляду на рівень дослідження.

Причинний зв'язок як предмет аналізу на різних рівнях дослідження не може бути вивчений та щодо нього не можна дійти науково обґрунтованих висновків, якщо не звернути увагу на особливості його структури залежно від того, де (у якому юридичному «локусі») фіксується негативна зміна, викликана кримінально-протиправним діянням [1, с. 13] суб'єкта кримінального правопорушення.

Типовий або поширений аналіз причинного зв'язку в кримінальному праві відбувається, як правило, на рівні складу кримінального правопорушення (злочину), де причинний зв'язок розглядається як зв'язок діяння (дії або злочинної бездіяльності) та суспільно небезпечних наслідків.

Постає питання, де (у якому «локусі»), що має правове значення) фіксуються суспільно небезпечні наслідки діяння.

Вважається, що суспільно небезпечний наслідок – це складова частина об'єкта злочину (кримінального правопорушення). Звідси випливає висновок про те, що юридичне значення умови кримінальної відповідальності [2] має причинний зв'язок виду «діяння – структурна частина об'єкта злочину (кримінального правопорушення)».

Водночас разом із причинним зв'язком на рівні складу кримінального правопорушення (склад злочину) наслідок розглядається як окремий, юридично значимий фактор (у тому числі, під час вирішення питання кримінальної відповідальності особи).

Автор вважає, що надання суспільно небезпечному наслідку окремого і великого юридичного значення нарівні з причинним зв'язком робить недоцільним розгляд причинного зв'язку як умови кримінальної відповідальності, оскільки наслідок, так би мовити, більш компактним чином характеризує і впливає на вирішення питання про кримінальну відповідальність особи, що вчинила кримінальне правопорушення.

Об'єднання в межах наявної правової конструкції причинного зв'язку двох однакових за юридичним значенням елементів (причинного зв'язку та наслідку як структурної частини цього зв'язку) є таким, що суперечить засадам логіки.

У цьому разі доцільно застосувати логічний підхід, відповідно до якого доцільно розглядати або причинний зв'язок як умову відповідальності особи, що вчинює кримінальне правопорушення, або суспільно небезпечний наслідок вчиненого особою правопорушення.

Прикладом особливого значення суспільно небезпечного наслідку у співвідношенні з причинним зв'язком є ситуації, коли причинний зв'язок немає необхідності розглядати як умову кримінальної відповідальності (достатньо суспільно небезпечного наслідку), адже є діяння, передбачені ст. ст. 121–128 КК України [3] (різновиди тілесних ушкоджень).

Розгляд інших статей, де традиційно розглядається причинний зв'язок як ознака складу кримінального правопорушення (злочину), наприклад, ст. ст. 115, 286 КК України, в принципі, також можна здійснювати через аналіз не причинного зв'язку, а конкретно видових наслідків, характерних для цих діянь.

Усе наведене, на думку автора, свідчить про необхідність іншого підходу до розуміння причинного зв'язку, його структури, де можна дійти висновку про «самодостатнє», так би мовити, юридичне значення причинного зв'язку у кримінальному праві.

Новий підхід до розуміння причинного зв'язку повинен враховувати такі моменти:

1) доцільно дещо змінити підхід до розуміння об'єкта, на який здійснюється посягання з боку суб'єкта шляхом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого Особливою частиною чинного КК України;

2) відповідно до цієї зміни, необхідно змінити науковий підхід до розуміння результату протиправного заподіяння суб'єкта шляхом вчинення кримінального правопорушення з матеріальним складом, передбаченого Особливою частиною КК України.

Як зазначається у науковій літературі, об'єкт – це те, що перебуває під охороною кримінального закону [4, с. 146]; те, чому завдають шкоди.

Якщо розглядати об'єкт як об'єкт кримінального правопорушення (злочину) у контексті зазначеної проблеми, то ця проблема не має адекватного вирішення.

У зв'язку з вищенаведеним доцільно, на думку автора, застосовувати відмінні у правовому сенсі поняття у межах заявленої проблеми. Зокрема, необхідно розглядати замість об'єкта кримінального правопорушення поняття «об'єкт кримінально протиправного посягання».

Необхідно зауважити, що пропозиція стосовно введення поняття «об'єкт кримінально протиправного посягання» відповідає сучасній тенденції збільшеного використання поняття кримінальної протиправності у межах Загальної частини чинного КК України.

Якщо йдеться про об'єкт кримінально протиправного посягання, то, відповідно, повинна змінитись характеристика результату заподіяного або спричиненого особою (суб'єктом правопорушення) у процесі здійснення правопорушення, передбаченого чинним КК України.

Можна погодитись із науковим підходом, відповідно до якого діяння (дія або бездіяльність) посягає на суспільні відносини, охоронювані кримінальним законом, викликає певні негативні зміни (шкоду) [5, с. 100].

Відповідно до зазначеного, структурні частини причинного зв'язку, що характеризує склад кримінального правопорушення, яке посягає на об'єкт кримінально протиправного посягання, мають такий вигляд:

1) діяння (дія або злочинна бездіяльність);

2) негативна або шкідлива зміна об'єкта кримінально протиправного посягання.

У цьому разі, на противагу зв'язку між діянням (дією та злочинною бездіяльністю) та наслідками розглядається причинний зв'язок між діянням та шкідливою змінною об'єкта кримінально протиправного посягання.

У першому випадку наслідок – це окрема та особлива ознака складу кримінального правопорушення, яка, на думку автора дослідження, робить непотрібним використання зв'язку для правового оцінювання низки конкретних кримінальних правопорушень із матеріальним складом, що методологічно є неправильним.

У другому випадку шкідлива зміна об'єкта кримінально протиправного посягання не повинна мати самостійне значення у межах правового оцінювання конкретного діяння, вчиненого суб'єктом кримінального правопорушення.

Тут шкідлива зміна об'єкта кримінально протиправного посягання виконує функцію характеризувати самого причинного зв'язку, що має юридичне, кримінально-правове значення.

Необхідно зазначити, що у межах сучасного наукового підходу аналіз юридичного значення причинного зв'язку не обмежується лише складом кримінального правопорушення. Зокрема, А.А. Музика, С.Р. Багіров розглядають причинний зв'язок як зв'язок кримінального правопорушення та спричиненого ним наслідку, що має юридичне значення для вирішення питання про обтяження покарання.

У цьому зв'язку наведеними науковцями розглядається причинний зв'язок кримінального правопорушення (злочину) та тяжких наслідків [6, с. 31]. У цьому разі тяжкі наслідки – результат не діяння (дії або злочинної бездіяльності), а самої спричинювальної властивості кримінального правопорушення (злочину).

Висновки. Таким чином, наведені положення вказують на врахування під час дослідження причинного зв'язку в кримінальному праві таких наукових моментів:

- 1) необхідність врахування особливого значення наслідку у сучасній інтерпретації причинного зв'язку в кримінальному праві;
- 2) необхідність розгляду причинного зв'язку в кримінальному праві як зв'язку діяння та шкідливої зміни об'єкта кримінально протиправного посягання, що обґрунтує домінуюче значення причинного зв'язку під час здійснення правового оцінювання діянь із матеріальним складом.

Список використаних джерел:

1. Панов М.І., Харітонов С.О. Суспільна небезпечність діяння – фундаментальна ознака поняття «кримінальне правопорушення». *Юридична Україна*. 2019. № 10. С. 13–20.
2. Стрельцов Є.С., Мирошніченко Н.В. Підстава кримінальної відповідальності потребує законодавчого закріплення. *Право України*. 2020. № 2. С. 151–163.
3. Кримінальний кодекс України: зі змінами та доповненнями станом на 1 листопада 2021 року. Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2021. 264 с.
4. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право : навчальний посібник. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.
5. Уголовное право Украины. Общая часть. 2-е изд., перераб. и доп. / под ред. М.И. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тацья. Харьков : Право, 1999. 397 с.
6. Кримінальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 20 серпня 2019 року (офіційний текст). Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2019. 264 с.